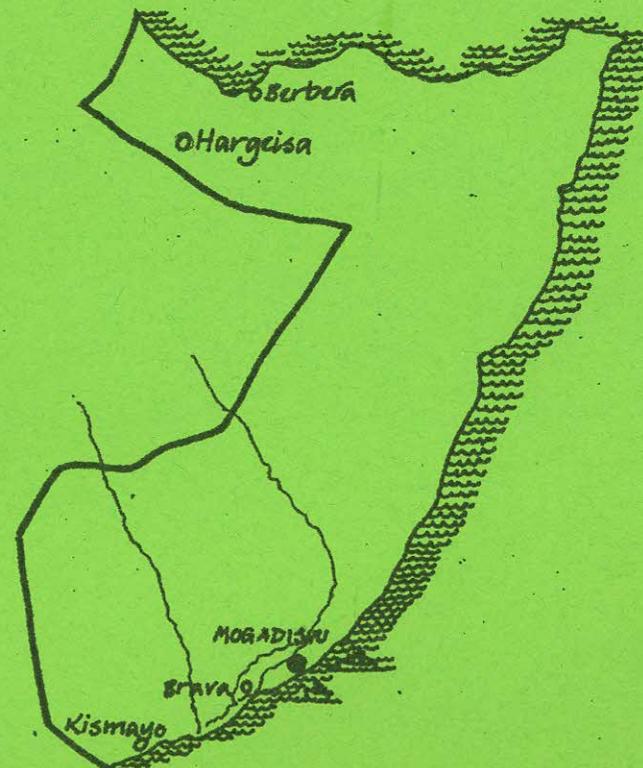

VAXBARASHADA DADWEYNAYA EE DUGSIYADA H/DHEXE SOOMALIYEED

Dadka Soomaliyeed

SAFKA LABAAD

MOOJUULKA LABAAD.

"Dadka Soomaaliyeed"

Waa ururro cashar-diyaarinno ah looguna tala galay inay kaalmeeyaan barayaasha u dhiga safka labaad ee dugsiyada aasaasiga ah.

Cashar-diyaarinnadaasi waxay ku salaysan yihii mawduucyo hore ugu jirey manhajka sayniska iyo cilmiga bulshada.

Sayniska safka labaad dhirta iyo xayawaanka Soomaaliya. Cilmiga Beesha safka labaad Dadka Soomaaliyed.

Moojuulkani waxa uu ka kooban yahay lix cashar-diyaarinhood kuwaas oo taxana ahaan loo qaadan karo, ama habkasta oo waafaqsan qorsha-hawleedka baraha.

- Casharka Koowaad Axmed oo reer-guuraa ah iyo qoyskiisa.
- Casharka Labaad Axmed iyo qoyskiisa: Dhirtooda iyo xoolahooda.
- Casharka Saddexaad Ismaaciilkii beeraleyda ahaa iyo qoyskiisa.
- Casharka Afaraad Booqasho sariibadeed (Kawaan)
- Casharka Shanaad Isaaq oo kalluumeysta ah iyo qoyskiisii.
- Casharka Lixaad Faadumo oo bakhaarley ah iyo qoyskeeda.

Ujeeddooyinka Waxbarasho:

1. In lagu kaalmeeyo carruurta inay gartaan in iskaashigu ka muhiimsan yahay kala filiqsanaanta.
2. In lagu kaalmeeyo carruurta sare-u-qaadidda dareenka naxariiseed, dulqaadashada, adkaysiga, fahamka baahida dadka kale.
3. In lagu kaalmeeyo carruurta sare-u-qaadidda xirfadaha soo-ururinta wararka iyo isku-dubaridkooda.

Fikradaha asaasiga ah ee la xidhil dhada weynaha oo lagu tibaaxay cashar-diyaarinnadan:-

1. Dadka meelaha kala duwan ku nool, waxa noloshooda saameeya degaankooda.
2. Dadku waa ay beddeli karaan meelaha ay ku nool yihin, gaar ahaan marka tiradoodu korodho.
3. Khayraadka dabeeeciga ahi waxay leeyihiin xad.
4. Marka xadkaas la gaadho, degaanka ayaa xumaanaya dadkana waxay ku khasbaysaa inay guuraan.

Casharradan oo dhammi waxay ku bilaabmaan “fal-bilow” waxaana ku xiga “fal barasho, fidin iyo naqtiin” taxane ah.

Waxa Jira falal badan oo la soo jeediyey oo ka badan Inta aad isticmaali kartid.

Ujeeddada laga leeyahay qorshayaashan waxay tahay in barayaasha la siiyo afkaar iyo dari-iqooyin kala duwan oo ah kuwa ugu habboon ee ay adeegsan karaan ilaa heer. Guud ahaan xoogga waxa la saaray (mudnaanta la siiyey) falka (waxyaalaha laga hadli karo, waxayaabaha la qaban karo) gaar ahaan carruurta waxbaranaysa. Waxaanu isku daynay in aannu dhiirrigelinno carruurta iyagoo barahooda la kaashanaya inay fikiraan, kana hadlaan, qabtaan, iskoodna xal ugu helaan arrimaha yar-yar ee la soo kulma, waxaannuna aaminsan-nahay inay arrintan xiisa weyn ku abuuri karto, kuna dhawaado ardayga inuu dareemo waxbarasho dhab ah.

Dariiqadan carruurta ayaa doorweyn ka ciyaareysa. Sidaas ayey ku noqonaysaa waxbarasho midho dhalisa.

Cabdi Ibraahim Cawaale
 Maxamuud Maxamed Haddi
 Shamis Maxamed Nuur
 Tony Johnston.

Mashruuca Waxbarashada Dadweynaha
 Wasaaradda Waxbarshada iyo Barbaarinta.
 Muqdisho, May 1983.

CASHARKA KOOWAAD:

"Axmed iyo Qoyskiisii Reer-Miyiga"

Ku Bilow:

Baruhu waxa uu ku bilaabi karaa sheekadan, isaga oo akhriya marka hore, ka dibna carruurtu ay ka daba akhriyaan. Isla markaa baruhu intay carruurtu akhriyeysa sabuuradda haku muujiyo sheekada oo sawir ah.

Beri hore, waxa isguursaday Axmed iyo Xabiiba. Markeyse isguursadeen qof kasta oo qoysaskooda ka mid ahaaba waa uu farxay. Xabiiba waxay ahayd gabadh yar oo aad u qurux badan. Axmedna wuxuu ahaa wiil aad u qurux badan, xoolo badanna leh. Axmed wuxuu ahaa reer-miyi, isaga iyo qoyskiisa waxay ka soo hayaameen Burco oo ku taal Waqooyiga Soomaaliya. Markii uu Axmed guursaday waxa uu lahaa:

20 Geel ah,
50 Riya ah,

iyo 100 Ido ah.

Xoolahani waa intii u soo hadhay markii uu Xabiiba ka yarad bixiyey.

In yar ka dib markii uu guursaday Axmed waxa uu ku yidhi xaaskisa Xabiiba . . . "Muddo dhow waxaynu noqon doonaa dad maal badan leh, xoolaheennu way badan doonaan tiro ahaan". Matalan, waxaan yeelan doonaa geel badan, ido badan iyo riyo badan".

Laakiin taasi waxay ahayd sannado hore. Maanta Axmed iyo ooridiisu (afadiisu) waxay leeyihiin lix carruur ah (laba wiil iyo afar gabdhood). Wuxuu Xabiiba ku yidhaahdaa . . .

10 Geel ah,
20 Riya ah,
iyo 50 Ido ah.

Axmed iyo qoyskiisu si ay biyo iyo caws ugu helaan xoolahooda ayey u hayaamiyeen meelo fog-fog.

Axmed xoola uma laha sidii uu u malaysanaayey.

Maanta Axmed wuxuu Xabiiba ku yidhaahdaa . . .

"Allah inama siin xoolihii aynnu filanayney, waase aynnu ladan nahay . . . waxaana aynnu rajeyneynaa in sannadka dambe llaahay barwaqo inala kulansiiyo".

3

QORAAL

Dooddii Fasalka.

Baruhu waxa uu weydiin karaa su'aalahan soo socda carruurta . . .

1. Maxaad u malaynaysaa inay Axmed iyo qoyskiisa ku dhacday?
Maxay xoolihiisii uga yaraadeen intii hore?

Xoolihii ma cudur baa kaga dhacay oo wey dhinteen?

Xoolihii ma waxa xaday tuug?

Xoolihii miyey lumeen?

Xoolihii ma waxa qaaday toggi?

Ma roobkii baa sii yaraaday sannadba sannadka ka dambeeya?

2. Maxaa ku dhaca marka roobka la waayo . . .

— cawska iyo geedaha?

— ceelasha biyaha leh?

— xoolaha (riyaha, idaha, geela iwm).

— qoysaska reer-miyiga ah?

3. Maxay Axmed iyo Xaaskiisu imminka ugu guurayaan meelaha fog-fog ee leh cawska fiican iyo biyahaba?

4. Markii Axmed guursaday Xabiiba intee bay xolo haysteen?

5. Waa immisa xoolaha Axmed iyo Xabiiba haystaan imminka? Intee qof bay ku wadaagaan xoolahaasi?

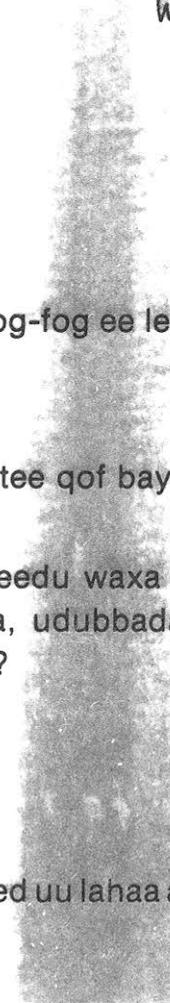
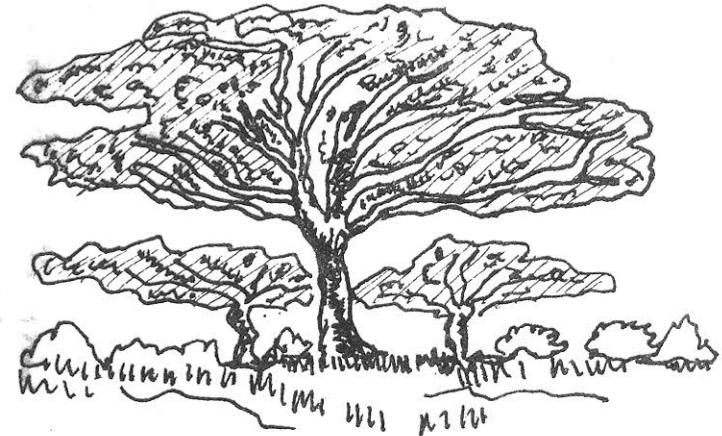
6. Tirada xubnaha qoyska Axmed waa ay siyaadey. Tan macnaheedu waxa weeye baahida alaabta aqal Soomaaliga laga sameeyo (sida cawska, dhigaha, udubbada) oo korodha. Xaggee buu Axmed ka keena waxyaalaha laga sameeyo aqalka?

Haddii roobku yaraado alaabta guriga ma la helayaa?

(Baruhu waxa uu u sharxi karaa carruurta erayga "abaarta".)

Fal Barasho:

1. Ka caawi ama ka kaalmee carruurta inay kala jaraan xoolaha Axmed uu lahaa abaarta horteed iyo dabadeed. (Immisa yaraaday?)

Geel
20

10

Riyo
50

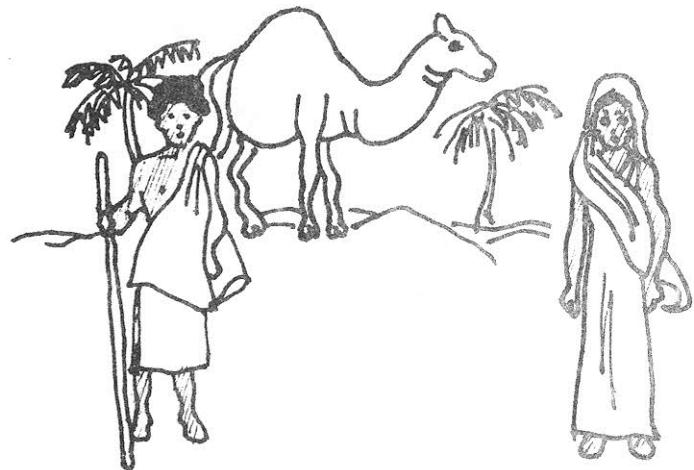
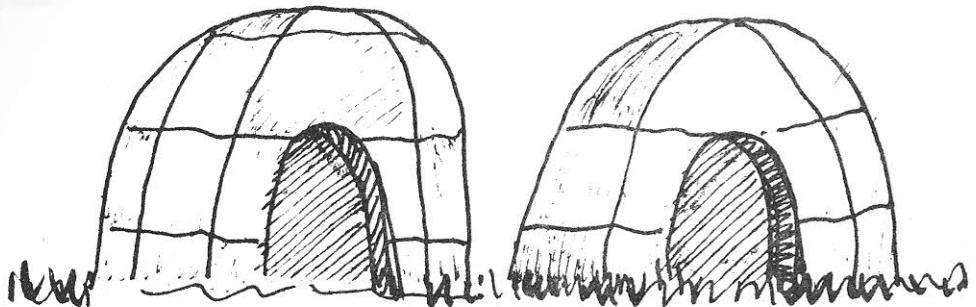
20

Ido
100

50

2. Baruhu waa in uu ku dhiirriyo carruurta inay ka hadlaan. . .

- b) Cuntada qoyska reer-miyiga ahi cunaan?
- t) Dharka ay xidhaan qoysaska reer-miyiga ah?
- j) Guryaha ay qoysaska reer-miyiga ahi ku nool yihiin?

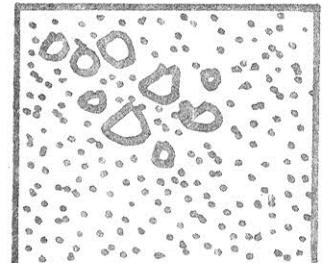
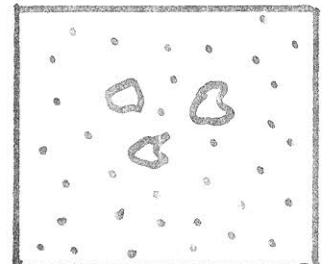

3. Baruhu waxa uu geyn karaa carruurta garoonka kubbadda cagta lagu ciyaaro, isaga oo weydiinaya in ay sameeyaan labo wareeg oo yar-yar, baaxaddooduna isku mid tahay. Wareegga hore, u oggolow in ay ardaydu dhigto dhagax waaweyn oo muujinaya (Tusaya) qoys yar oo r̄er-miyi ah . . . iyo dhagxaan badan oo muujinaysa xoolaha ay leeyihii qoysaskaasi. Imminkana u oggolow inay carruurtu ka hadasho darriiqadda uu qoysku u kordho, iyo siyaabaha ay xoolahoodu u kordhaan. U oggolow carruurta inay dhigaan dhagaxyo waaweyn wareegga labaad oo muujinaya qoys ballaadhan iyo dhagaxyo yar-yar oo badan oo ah xoolahooda.

Wareeggee baa markiiba la cunayaa?

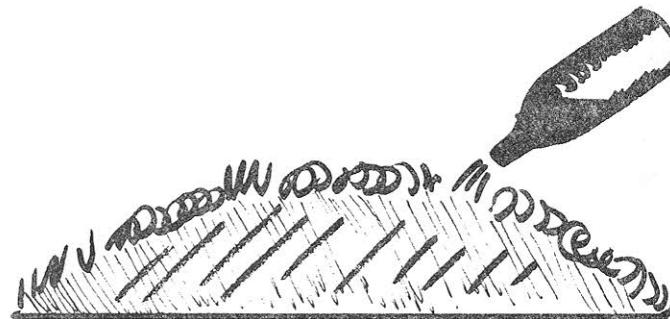
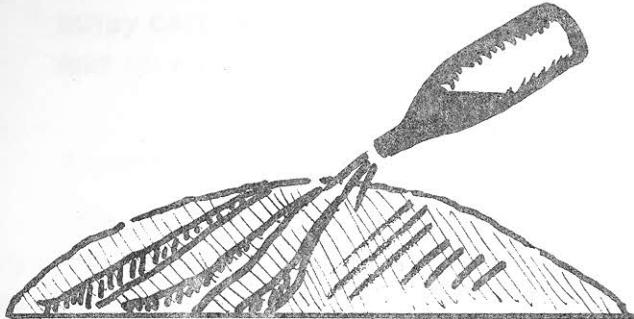
Kee baa cawskiisu yar yahay?

kee baa dhirtu ku yar tahay?

4. Meelaha bacaadka leh (buurciid) baruuhu ha u sheego inay carruutu sameeyaan labo buurood oo baaxaddoodu isku mid tahay.

Buurka hore ka shub litir biya ah, buurka kalena carruutu ha saaraan caws iyo caleemo ka dibna ku kor shub biyo le'eg hal litir. Maxaad ku aragtay?

Nakhtiin.

Shaqada carruurtu guriga ka soo qabanayso waxaad ku dhiirrisaa inay soo ilaaliyaan xoolaha kala duwani waxa ay cunaan . . .

Waa maxay waxa ay riyuhu daaqaan?

Waa maxay waxa ay digaaggu cunaan?

Waa maxay waxa ay iduhu daaqaan IWM.

Weydii carruurta inay ka soo ogaadaan hooyooyinkood ama aabbayaashood meelaha qoysasku ka iibsadaan dhuxusha . . . iyo sida dhuxusha loo sameeyo.

Dib u noqo sheekadii ahayd Axmedkii reer-miyiga ahaa . . . isla markaa weydii carruurta inay ka fikiraan sida farxadda leh ee ay ku dhammaatay sheekadu. Adiga oo xoogga saaraya siday dawladdu u caawisay reer-miyiga . . . siday hay'adaha caalamiga ahi uga qayb qaataan taakulaynta dadkaasi. . .

CASHARKA LABAAD

"Axmed iyo Qoyskiisa: Xoolahooda iyo Daaqa ay haystaan"

Ku Bilow:

Baruhu wuxuu ku bilaabi karaa casharkan isagoo akhriya sheekada soo socota. Akhriskaa oo ku saleysan (Kolba) heerka carruurtu tahay, waxaana laga yaabaa inay fursad wanaagsan u tahay carruurta qaarkood in ay ku caawiyaan baraha iyagoo u akhriyay sheekadani qayb ka mid ah carruurta kale ee fasalka ku jirta.

Axmed iyo qoyskiisa oo hayaamaya.

"Waqti dheer roob ma di'in. Lix bilood horteed waxa da'ay shuux yar, laakiin qooyey cawskii, kadibna qaaday. Meel ka fog guriga ayuu Axmed la joogay geellii iyagoo daaqaya laamaha hoose ee dhirta sogsogta ah. Sidey weydda u ahaayeense? Dhinaca kale ee banka, Xasan oo ah Axmed curadkiisa wuxuu ilaalinayey xayn yar oo ido ah, iyagoo daaqaya cawska hoose ee ka baxay dhinacyada dooxooyinka. Cawskii waa uu yaraaday idihiiна weyd ayey noqdeen.

Meel guriga u dhow Xabiiba oo ah Axmed afadiis ayaa ku ilaalineysay xayn ryo ah. Waxay daaqayeen dhirta gaagaaban ee dhinacyada buurta. Shalay waxa ka dhimatay ri'. . . doogii iyo geedihii gaagaabnaa waa gabaabsi.

Habeenkaas cashadii ka dib Axmed wuxuu ku tiraabay. . .

"AAH. . . ceelku maanta biyo wanaagsan oo ku filan geela ma uu lahayn".

"Waan garanayaa" Xabiiba ayaa tidhi" "Aniguba mar aan doonay xaabo si adag ayaan ku soo helay".

Xasan baa yidhi "Aabbo, Aniguba waxaan soo waayey ooddii xerada riyaha. Xattaa geedo laga soo jaro udbo guriga lagu tiiriyo ma jiraan, mana jiro cawskii laga sameynaa'yey bararada.

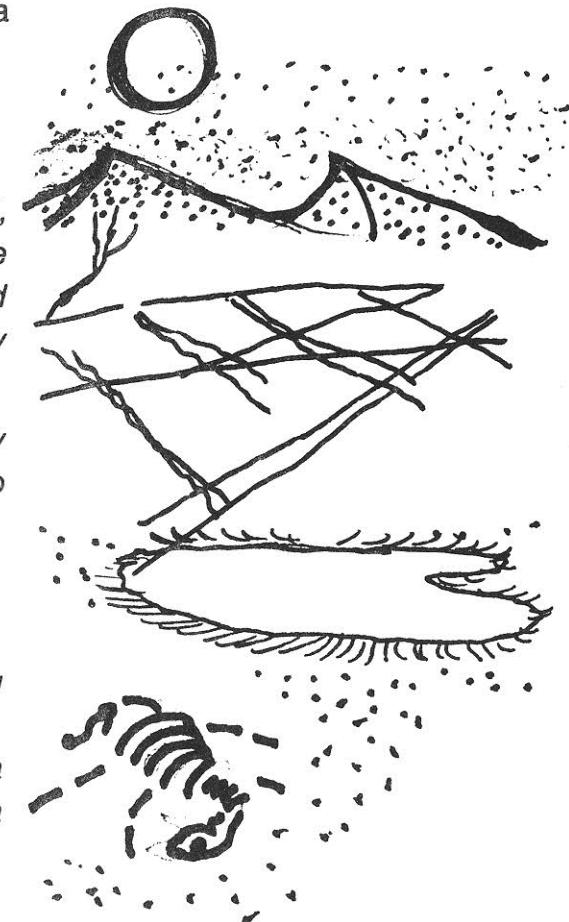
"Halkani ma joogi karno" ayuu Axmed yidhi,

"Waa inaynu ka guurnaa, raadsanaana meel kale oo eh caws iyi biyo".

Subaxii Axmed reerkii ayuu raray.

"Waxaynu u guureynaa dhinaca xeebta oo xaysku ka da'o".

Laakiin xeebtu aad ayey inooga fog tahay, xooluhuna qaar ayaan xamili karayn hayaankaa dheer".

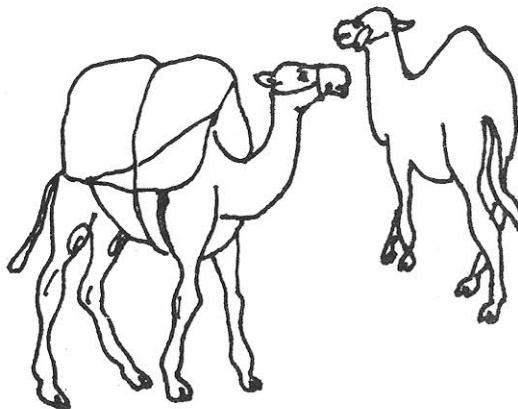

Dooddii Fasalka:

1. Maxay riyaha iy iduhu u weydoobeen?
2. Maxay riyaha mid ka mid ahi u dhimatay?
3. Maxay u adag tahay in xaabo la helo?
4. Muxuu Axmed u iibin waayey xoolihiisa?
5. Muxuu Axmed ugu fikiray inuu ka guuro meesha uu degganaa?

Fal Barasho:

1. Ku sawir sabuuradda saansaanka guud (u eeg ka hoos ku sawiran) ee geela. Weydii carruurta inay sheegaan waxay reer-guuraagu ka helaan geela.

Hilib (cad).
Caano.
Saamo ama
Hargo.

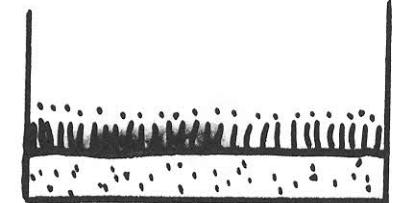
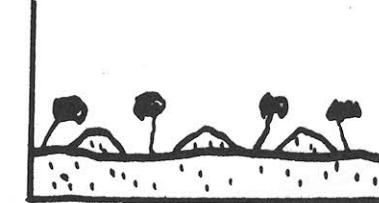
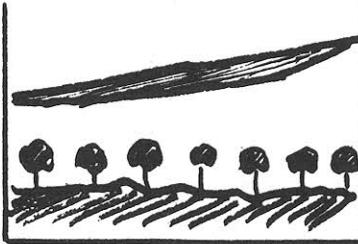
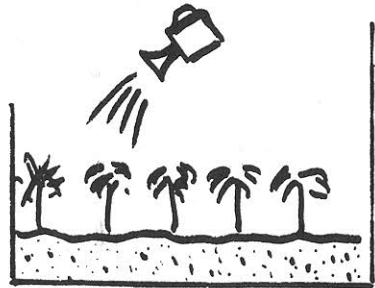
Waxa kale oo loo isticmaalaa gaadiid ahaan, oo waa lagu guuraa waana lagu dhaansadaa.

La'aanta geela nolosha miyigu miyey fududaan lahayd mise way adkaan lahayd?
(Baruhu ha ku adkeeyo inay xooluhu u baahan yihiin dhirta... sidoo kale dadkuna waxay ku tiirsan yihiin xoolaha iyo dhira.)

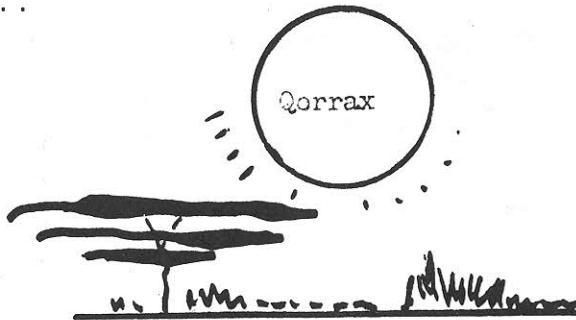
2. Maxay dhirtu u baahan tahay si ay ugu baxdo si xoog leh?

Ku dhiirrigeli carruurta inay keenaan dugsiga tiro yar oo ah abuur nooc kasta ah.

(Yaanyada ama badaayaa waxaad ka heli kartaa iniinyo badan marka ay aad u bislaadaan) ka diyaari afar beeroood oo yar-yar dibadda fasalka ay carruurtu ku jirto. Saddexda hore ku abuur tiro abuur oo isle'eg (oo la kala fogeyey) waraabi hal beer ah kuwa kalase ha waraabin. Beerta labaad hadh u samee, kan saddexaad ku dadai dhagaxyo, tan afaraadna ugu beer abuurka si isku dhow-dhow. U oggolow carruurta inay qoraan waxa ka soo baxa (natijjada) ... Toddobaad kasta ha qoreen waxa ka soo baxa. . . ilaa 5 ama 6 toddobaad.

3. Gabagabada tijaabooyinkan kor ku xusan, u oggolow in ay ka hadlaan carruurtu baahida dhirta. . .

Carro wanaagsan.

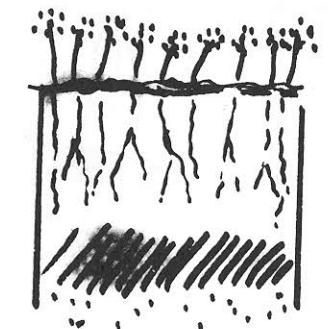
Qorrax (ilayska) iyo harka qorraxda.

Biyo.

Meel bannaan oo ay ku baxdo.

In lagu ilaaliyo cayayaanka. . .

Dhirta, balanbaalista, iwm.

4. Maxay xooluhu u baahan yihiin si ay ugu koraan si caafimaad iyo quwadba leh? . . .
Ugu sheekhee carruurta xayawaanka ku nool deegaankooda. U qaybi fasalka saddex ama afar mooxood. . . koox kastaana ha ilaalso nooc xayawaan ah. . . sida geela, riyaha, idaha, dameeraha, lo'da iy-fardaha. U samee "xusuus qor" su'aalahani ku qoran yihiin. . .

Tusaale ahaan u soo qaado riyaha:

Waa maxay dhirta ay riyuhu daaqaan?

Immisa jeer bay riyuhu cabbaan?

Immisa midab ayey riyuhu leeyihin?

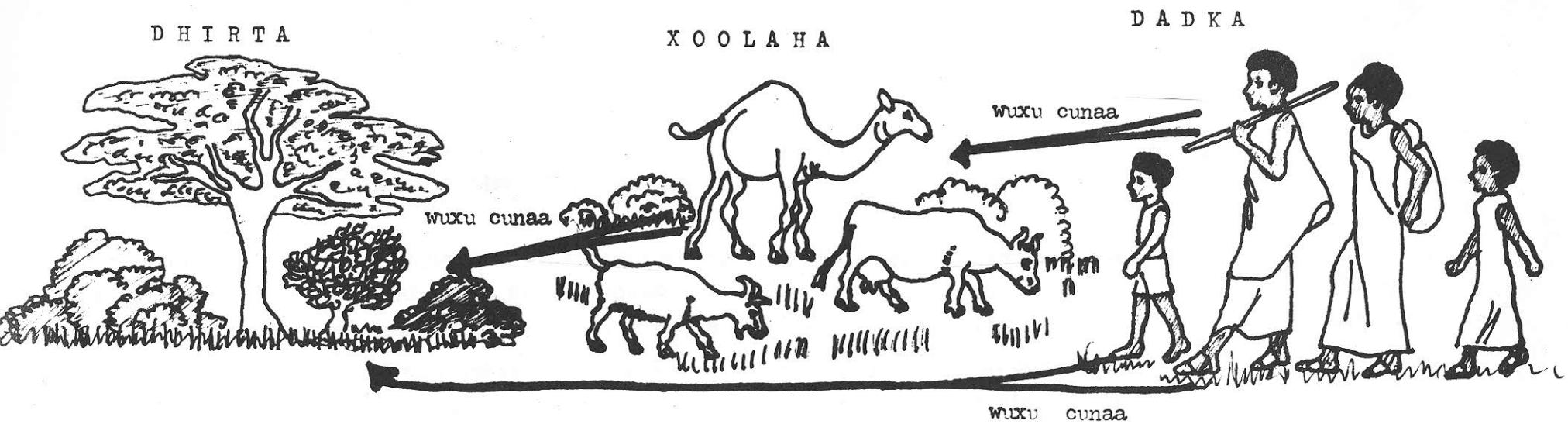
Immisa waxarood ayey riyuhu dhalaan?

Waa kuwee cadowga ay riyuhu leeyihin?

Waa maxay waxa ay riyuhu sameeyaan markey arkaan cadowgooda?

5. U oggolow koox kasta inay dib u soo wargeliyaan fasalka, Isla markaan u sheegaan carruurta kale waxa ay soo heleen. (Si aad u tustid siyaabaha ay riyuhu ugu xiran yihiin dhirta isla markaasina sidan hoos ku qoran oo kale. . .)

Maxaa dhaca marka dhirtu ku badato meel?

Maxaa dhaca marka Xooluhu ku bataan meel?

Maxaa dhaca marka dadku ku bataan meel?

6. Si uu u nakhtiimo casharkan baruhu waa inuu ku noqdaa. . .
- U oggolow carruurtu inay ku naqilaan silsiladda cuntada ee kor ku xusan buugaagtooda ay wax ku qoraan.
 - Ku kaalmee carruurta inay qoraan liis ah waxyaabaha xooluhu u baahan yihiin iyo waxa ay iyagu u baahan yihiin. Muxuu hal liis uga dheeraaday liiska kale?
 - U oggolow inay carruurtu ka hadlaan cuntooyinka aynu ka helno dhirta iyo cuntooyinka kale ee aynu ka helno xoolaha.

Ku Bilow:

Waxa laga yaabaa in baruhu casharkan ku bilaabo, isagoo akhriya sheekada soo socota. Iyadoo ay ku xidhan tahay heerka akhriska carruurta, ayey suurta gal tahay in carruurta qaarkood fursad u helaan in ay caawiyaan macallinka u-akhriska sheekada carruurta kale ee fasalka ku jirta.

Ismaaciil iyo qoyskiisu waxay leeyihin beer yar oo afar hektaar ah, kuna dhow magaalada Afgooye ee Gobolka Shabeelaha Hoose. Beerta Ismaaciil iyo qoyskiisu waxay ku beereen canab, digir iyo qare loo iib geeyo Xamar. Sannadaha qaarkood reerku (qoysku) wuxuu kaloo beeraa galey iyo sisin, ama moxog oo laga sameeyo burka.

Xaaska Ismaaciil, Madiina waxay leedahay goof yar oo ka dambeeya meegaarka guryahooda, kaas oo ay ku beerto khudradda qoysku cuno. Iyada iyo inankeeda Muumin ayaana ku beera basal, yaanyo, basbaas iyo baradho. Markii ay khudradi u soo hadho Madiina waxay u iibgeysaa suuqa Afgooye.

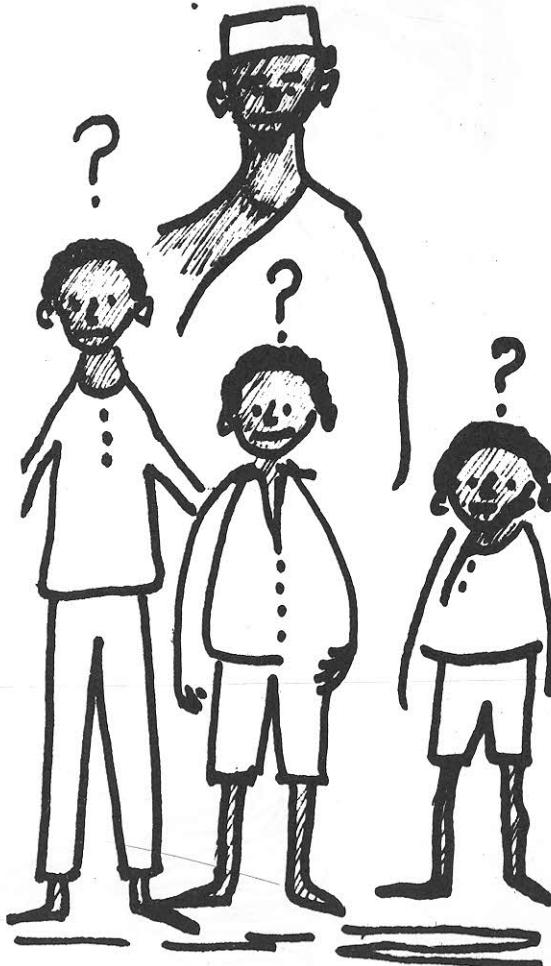
Ismaaciil waa nin da' ah, ciroole ah isla markaana dhabarkisu soo gotey. Intii Ismaaciil bukey ka dib ayaa maalin afadiisa Madiina ku tidhi, "Ninkegiliyow... waa waqtigii aad ku fikeri lahayd nasashadaada. Howsha adag ee beertana waxaa imminka qabanaaya inamadaada".

"Aah" ayuu Ismaaciil ugu jawaab celiyey, uma sahlana sidaad moodey, saddexdeenna inan Cabdi, Cali iyo Muumin waxay joogaan waqtigii ay guursan lahaayeen, mana haystaan dhul ku filan oo ay beertaan. Waxa taas hareer taal, sidaad ogsoon tahay, in wiilasheennu kala duwan yihii. In kasta oo Cabdi weyn yahay, xoogna yahay, haddana dugsiga ayuu kaga wanaagsan yahay intii uu noqon lahaa beeraley. Waana aynu ogsoon-nahay marka uu imtixaanka dugsiga sare dhammaysto inuu jecel yahay inuu tago Xamar, si uu uga shaqeeyo xafiisyada. Calina waad ogtahay inuu xiisayn jirey inuu noqdo nin makaanik (farsamo-yaqaan) ah, kana shaqeeyo Hoosada (geerashka) Xuseen ee lagu sameeyo baabuurta. Muumin weli waa inan yar, laakiin wuxuu rabaa inuu dhammaysto waxbarashada dugsiga sare ee beeraha.

Markii uu yaraana waxaan arki jirey in uu aad u jeclaa beeraha, waxaan rumeysan-nahay in uu noqon doono beeraley wanaagsan"

"Waxaad tidhi waa run", Madiina ayaa ugu war celisay, "Inamadeenna oo dhami waa inay wada helaan qaybo isle'eg, sidaas darteed, waxaa aynu u baahan-nahay beer weyn".

"Hal shey uun baynu u baahan-nahay in aynu sameyno" Ismaaciil baa yidhi, jawaabtuna waa av fududahay...

Dooddii Fasalka:

Baruhu waxa uu weydiin karaa su'aalahan soo socda si uu u xoojiyo doodda:

1. Maxaad u malaynaysaa Ismaaciil jawaabhiisii in ay ahaayeen?
 - b) In loo qaybiyo beerta saddex meelood oo yar-yar.
 - t. In la beero khudaar badan iyo in sare loo qaado xaddiga cuntada ka baxaysa beerta?
 - j. In la iibiyo dhul kale si ay ugu filnaato saddexdooda carruurta ah.
 - x. In loo oggolaado Muumin oo beerta aad u yaqaana in uu ka shaqeeyo beerta iyo in uu siiyo qayb waxa ka soo baxa beerta walaaladii.
 - kh. In ay walaalladu u qaybsadaan si isle'eg beerta. Dabeeto arkaan waxa dhaca.
 - d. In loo oggolaado Madiina inay ka shaqeysa beerta.

Fal Barasho:

1. Ka kaalmee carruurta inay sameeyaan liis ah abuur ha ahaado xabuub, khudaar iyo midho oo giddigood ka baxa beerta Ismaaciil. Ka caawi inay carruurtu sameyso liis kale oo ah midhaha ka baxa beerta beeshooda.

2. U oggolow carruurtu in ay darsaan liiska cuntada ee qoyska Ismaaciil beerto.

Waa maxay cuntooyinka kale ee qoysku u baahan yahay inuu soo gato?

(Waa inay carruurtu arki karto faraqa u dhaxeeya midha loogu tala galay in qoysku guriga ku isticmaalo iyo kuwa loogu tala galay in la iibgeeyo. Inta badan waa isku mid).

3. Sannad walba waxay keydiyaan midho abuur ah. Ku dhiirrigeli carruurta inay ka hadlaan abuurka iyo sida loo kaydiyo. Waa maxay cadawga midhaha la kaydiyo?

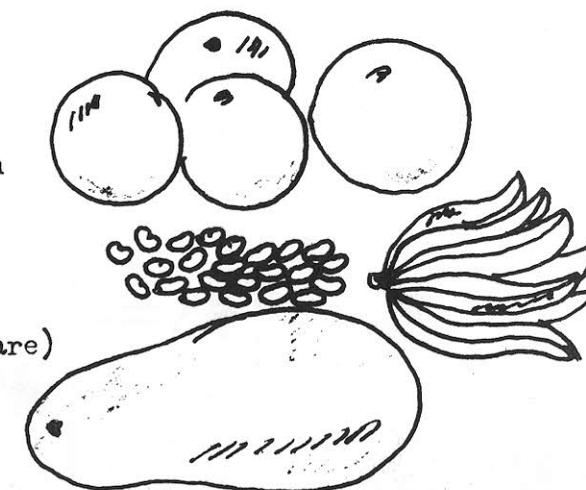
Sidee baa looga ilaalin karaa cadawgaasi?

(Jiirka, shimbiraha, dabagaalahi iwm.)

Liin Macaan

D i g i r

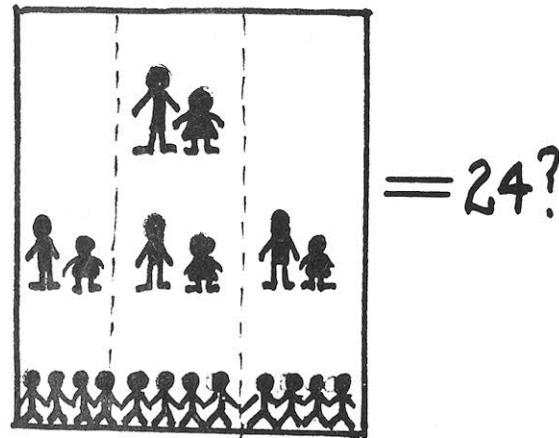
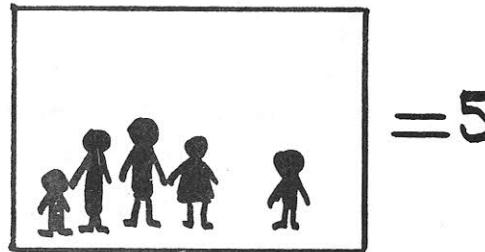
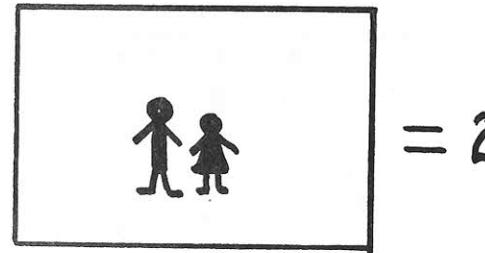
Xab-xab (Qare)

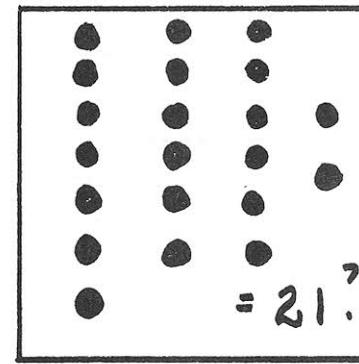
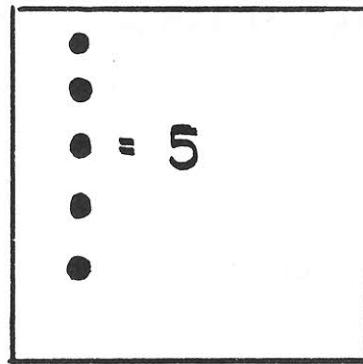
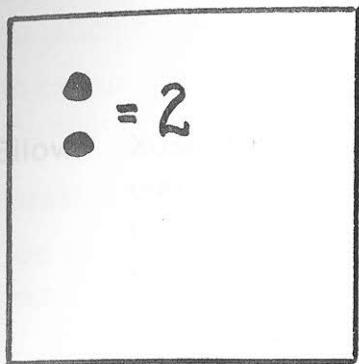
4. U qaad carruurta garoonka kubadda cagta. Una oggolow inay u calaamadiyaan beer isle'eg ta Ismaaciil. Hana qiyaasaan meel ah bóqol talaabo oo dhinac kasta ah. Dhinac kasta hal cunug. Meesha gudaheeda waxaad joojisaa labo cunug oo mataalaaya Ismaaciil iyo Madiina. U oggolow inay carruurtu ka hadlaan inta midkiiba ku soo hagaageysa.

Ka door saddex carruur ah fasalka oo mataala carruurta Ismaaciil. Isugee badhtamaha. U oggolow carruurtu inay ka hadlaan mid walba inta ku soo hagaageysa.

U qaybi beerta saddex meelood oo isle'eg. Ka soo qaad in wiil kasta oo Ismaaciil dhalay guursaday gabadh. U gee saddex gabdhood. Imminka weydii inta qof walba ku soo aadeysa. Ka soo qaad inay dhaleen saddexda qoys carruur. Adigoo ku daraaya carruurtaa, immisa ayaa qofkiiba ku soo aadeysa?

1. Marka carruurta ku soo laabato fasalka ku soo koob layligii ugu dambeeyey sabuuradda...

Xasuusi carruurta in qoyska Soomaaliyed baaxaddisu tahay mid ballaadhan... Toddoba (7) carruur ahi waa caadi.

2. Ku dhiirrigeli carruurta inay ku fikiraan in beertii loo qaybiyey saddex qaybood. (Iyagoo ka soo qaadaya in Ismaaciil wiilashiisu rabaan inay wada noqdaan beeraley).

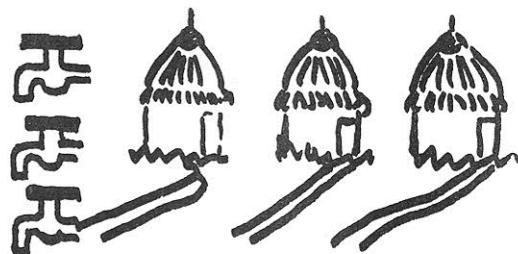
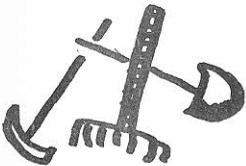
Weydii carruurta in ay ka caawiyaan baraha sidii uu ugu sawiri lahaa sabuuradda waxyaabaha uu qoys kastaaba u baahan yahay inuu ku fasho (qoto) beerta.

Saddex guri oo cusub.

Saddex nooc oo qalab ah.

Saddex jid oo cusub oo guryaha taga.

Ama lix dibi iyo qalabkoodii (iwm).

Ma ka bixi karaan beerahan yar-yar wax ku fillaada qoys kasta... ayagoo waliba lacagi uga soo hadhayso ay ku iibsadaan waxyaalaha kale ee ay u baahan yihiin?

3. Cabdi iyo Cali way ka tageen beertii, waxayna ka shaqeeyaan Magaalada.

Muumin ayaa ku hadhay.

Maxay carruurtu ku fikirayaan...?

Kee baa qaadanaya lacagta ugu badan? Muumin... Cabdi... ama Cali? Waayo?

Mar-mar ayey Cabdi iyo Cali soo noqdaan... sababtu waa maxay?

CASHARKA AFRAAD

"Booqashada Sariibada (Kawaan)"

Ku Bilow: Xusuusinta barayaasha. Casharkan ka hor waa inuu baruhu fasax weydiistaa maamulaha isla markaana wargeliyya booqashadaasi waalidiinta carruurta. Waxaana habboon in baruhu kawaanka ka hor intaanu kaxaynin carruurtaasi uu ogeysiyo kawaanleyda in carruurta dugsigu soo booqanayso, uu lana meel dhigo waqtiga ay imanayaan iyo su'aalaha ay carruurtu weydiin doonaan.

Baruhu waxa uu ka bilaabi karaa isaga oo u sheega carruurta ujeeddada booqashadooda laga leeyahay una soo jeediyo si booqashada uga faa'iideystaan, waxa loo baahan yahay anshax iyo asluub wanaagsan.

1. Samee liis sax ah oo ah cuntada aad ka heli karto kawaanka.
2. U kala saar ama u kala sooc - sooc liiska cuntada dariiqadda ugu fudud tusaale. . .

Xabuub. ama midabba dooda

Cuntada midabka cas leh.

Khudrad

Cuntada midabka cagaaran leh.

Kalluun (haddii uu yaallo).

Cuntada midabka caddaanka leh.

Hilib.

Cuntada midabka huruudda leh.

3. Samee liis sax ah iyo qiimahooda.

4. Weydii.

b) Xaggee bay cuntadu ka timaaddaa?

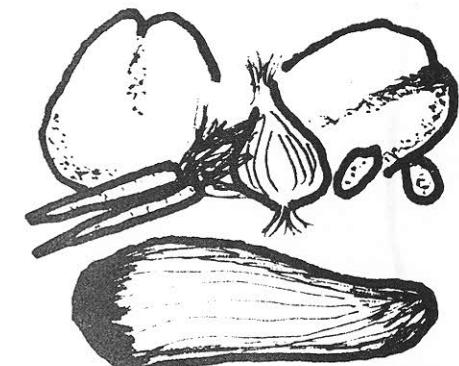
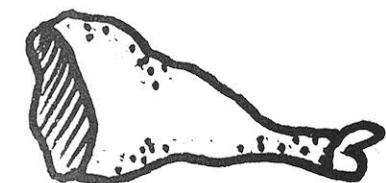
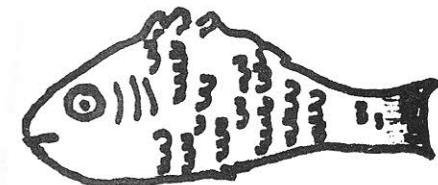
t) Sidee baa cuntada loo gaadhsiiyaa kawaanka?

j) Sidee baa cuntada daraynimadeeda loogu hayn karaa?

x) Xilligee bay cuntadu baxdaa. . . ?

Mararka qaarkood waxa suurta gal ah in koox-koox loo qaybiyo carruurta, si kooxi uga hadasho qiimaha, ta kale uga hadasho meesha cuntadu ka timaaddo, ta kale ka hadasho gaadiidka iwm.

Haddaba, waxa muhiim ah:

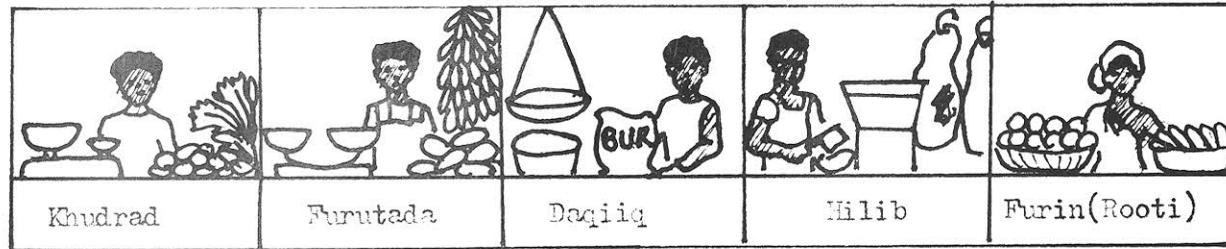
In carruurta dhammaantood ay helaan waqtii ay ku weydiyaan iyo mid ay ku helaan jawaabahooda...

Waa in carruurto dhammi ay ku hawlanaadaan diiwaan gelinta noocyada cuntada ay la kulmaan, iyagoo isticmaalaya (,).

Waa in carruurta dhammaantood lala socdaa si aanay u qasin sariibadda. Aadaabta oo la xoojiyaa waa muhiim.

Fal Barasho.(Ku soo noqoshada Fasalka)

1. Soo koobitaanka booqashada kawaanka... iyadoo lagu qoraayo sabuuradda bakhaaradii ay arkeen qaarkood...

2. Weydii carruurta:

- b) Maxay u badnayd cuntada caadiga ah ee taalley kawaanka?
- t) Cuntadee baa ugu jabnayd?
- j) Xaggee buu xabuubka ugu badani ka yimaadaa?
- x) Xaggee bay midhaha ugu badani ka yimaadaan?
- kh) Xaggee bay khudradda ugu badani ka timaaddaa? IWM.
- d) Xaggee bay cuntadu ka timaaddaa... Maxay makhaasiinleydu ina yidhaahdeen?

3. Ku qor liiska saxa ah sabuuradda isla markaa waa in carruurtu ka caawiyaan baraha sidii uu ugu buuxin lahaa natijjooyinka.

4. Imminka carruurta ka codso inay tagaan dukaammada iyagoo adeegsanaya liiska. Waa maxay waxyaabaha ay carruurtu u soo iibinayaan qoyskooda?

Immisa ayuu kharashku noqonayaa?

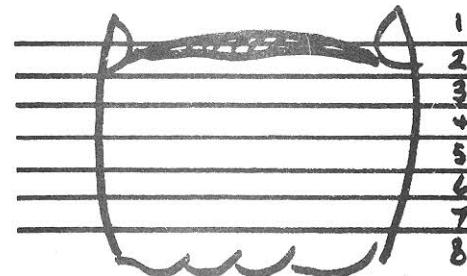
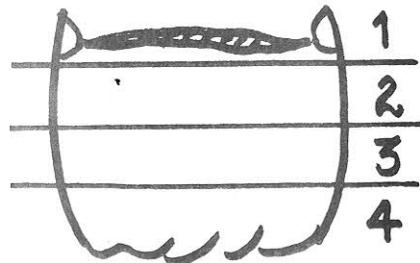
5. U oggolow carruurta qaarkood inay uga warramaan fasalka waxa ay soo gateen ama iibsadeen. . . iyo qimaha uu mid walba ku kacay.

9 Qoys	SO SH.	4 Qoys	SO SH.
2 Kilo bariis ah	= 18	1 Kilo bariis	=
3 Kilo daqiq ah	= 21	1 1/2 Kilo bur	=
2 Kilo hilib ah	= 65	1 Kilo hilib	=
2 Kilo digir	= 30	1 Kilo digir	=
2 Kilo baradho ah	= 42	1 Kilo baradho	=
1 Kilo muus ah	= 21	1/2 Kilo muus	=

6. Dugsiga keen jawaan yar ama teneg weyn. Dabeeto u oggolow carruurtu inay ka buuxiyaan jawaanka camuud ama carro, ka dibna ha ka soo qaadaan carruurtu inay carradani tahay bariis ama bur. U oggolow gabdhuhu inay fasalka u sheegaan inta sacab muggiis ah ee bariis ah ee ku filan qoys afar qof ah. . .

Immisa ayaa ku filan qoys siddeed qof ah?

Qoyskee baa hore u dhammaynaya jawaankooda?

7. Marka aad nakhtiimaysid isla markaana aad casharka yara fidineysid u oggolow carruurta booqashada ku tegey beeraha inay ka hadlaan sida miruhu u baxaan. . . beeritanka. . . baaq-baaqidda. . . iyo waraabinta.

Booqashada Kawaanka

Cuntada Arkeen Haa Maya

Qiimaha Kiilo

Xaggee buu ka yimid

Sidee halkan loo soo
gaadhsiiyey

Xabuub
Sarreenka
Galleyda
Bariiska
Haruurka

Miro
Liin Macaan
Canab
Liin dhanaan
Babaay
Muus
Timir
Qunbo

Khudrad
Baradho
Digir (Atar)
Dabacase
Basal
Yaanyo (Tamaandho)
Basbaas
Dub

Cuntada xoolaha
Hilib
Caano
Subug
Kalluun
Ukun

16

USA

Markab

18

Kooxda B

Kooxda T

Kooxda J

Kooxda X

CASHARKA SHANAAD

"Isaaq oo Kalluumeysta ah"

Ku Bilow: (Xusuusinta barayaasha: Carruur badan ayaa laga yaabaa in ayan arag doon iyo bad toona Masawir samee inta sheekada la akhriyayo.)

Isaaq xaaskiisa iyo shan carruur ah oo uu dhalay ayaa waxay ku nool yihin tuulo yar oo kalluumeysta ah, lana yirahdo Abu Kaasim oo ku taal Xeebta Koonfur ka xigta magaalada Kismaayo.

Isaaq iyo qoyskiisu waxay ku nool yihin guri cusub oo dhagax an. Guriga saqafkiisu waa jingad. Guriga waxa dhistay qoyska Isaaq, iyadoo iskaashatada kalluunka ee Isaaq ka tirsan yahay ay gacan ka geesatay dhismaha gurigaas.

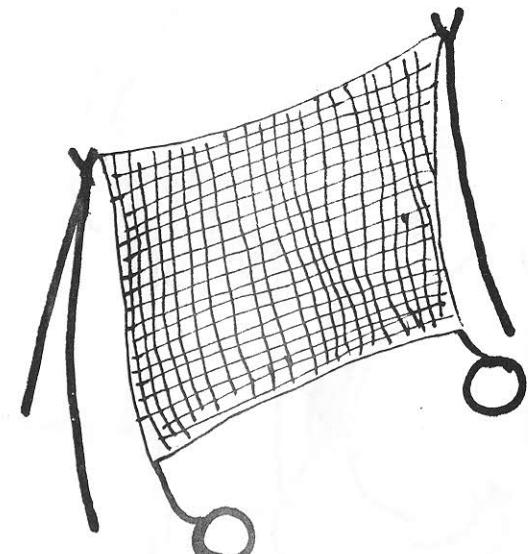
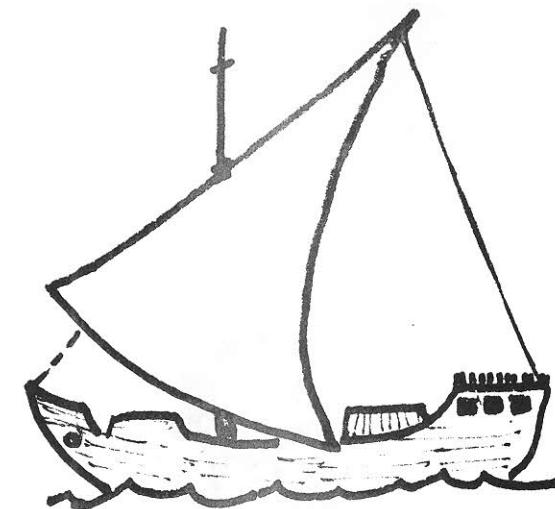
Isaaq wuxuu leeyahay doon yar oo uu ku kalluumeysto, doontuna waxay leedahay shiraac. Isaaq maalin kasta (Jimcaha mooyee) oo xilliga xagaaga ah wuxuu baxaa hiirtii si uu kalluunka uga soo dabo badda.

Isaaq isagoo isticmaalaya shabaqa kalluunka, xarkaha iyo jillaabta ayuu wuxuu soo qabtaa kalluun noocyoo badan kala ah: (Makaneel), Toona yar, qaar kale. Kalluunkaasi uu soo qabtay wuxuu ka gadaa Iskaashatada. Iskaashataduna sida qaalibka ah, way qaboojisaa ka dibna waxay u iib geysaa suuqa kalluunka ee Magaalada Kismaayo.

Laakiin Isaaq waxa haysta dhibaatooyin qoys. Dhowaan waxa dhimatay dumaashidiis oo ahayd gabadha uu qabey walaalkiis ka yar ee la yiraahdo Cabdi. Dumaashidiis waxay ka geeriyyootay saddex carruur ah oo yar-yar oo u baahan in la daryeelo. Haddaba, Isaaq iyo qoyskiisu waxa ayogaayeen in uu dusha ka fuulayo daryeelka iyo xannaanada carruurta. Hase ahaatee, guriga Isaaq waxa uu si fiican ugu filnaa toddoba qof, mana qaadi karo afar qof oo kale.

Isaaq iyo walaalkiis ayaa habeen kasta arrintaas ka wada hadla ilaa waqtidambe... Cabdi wuxuu haystay lacag uu ka dhigtay dukaankiisii khudradda uu ku iibin jirey ee uu ku lahaa Kismaayo.

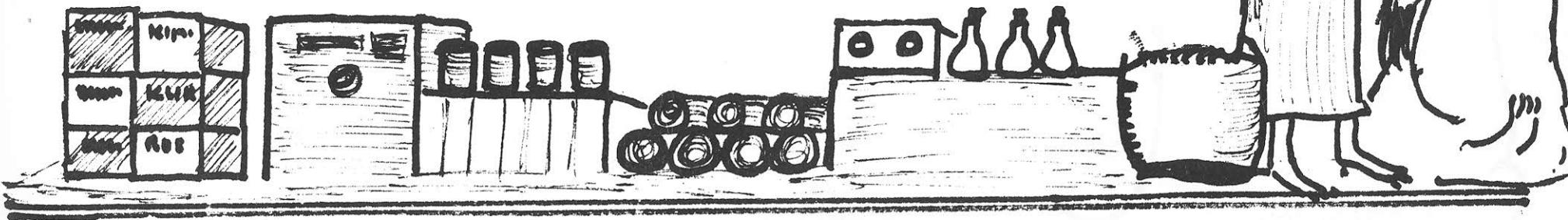
Isaaq ayaa wuxuu ku fakiray inuu lacag ka deynsado Iskaashatada, laakiin xataa haddii uu helo lacagtaasi weli wey adag tahay in uu quudiyo qoys ka kooban tobant iyo kow qof.

Isaaq ayaa markii dambe fikrad wanaagsan helay. Markaasi ayuu yidhi "Cabdi, maxaynnu lacagtaada iyo ta aan ka helo saaxiib-badayda kalluumaysatada ah isugu dari weyney, ka dibna aynu aad ugu shaqayn weyney, si aynu laba qol ugu darno guriga. Waxa aan lacagta inteeda badan ku baajin karnaa innagoo qabanna shaqada inteeda badan. Lacagta aynnu baajinno waxaad kaga furan kartaa dukaan tuulada gudaheeda, aniguna matoor ayaan ugu gadi karaa doonnideyda. Ka dibna anigu aan kalluunka sannadka oo dhan soo ururiyo, adiguna aad ku iibsid dukaanka. Xataa kalluunka marka aan gado Iskaashatada wax badan ayaa soo hara". "Waligay fikrad ka wanaagsan ma arag" ayuu yiri Cabdi", bal aan isku dayno.

Dooddii Fasalka:

1. Isaaq muxuu doonta shiraaca leh sannadka oo dhan ugu shaqayn waayey?
(Baruhu ha ka sheekeeyo xilliyada. . .)
2. Sidee ayey u caawinaysaa doontu haddii ay matoor leedahay si Isaaq kalluun badan u soo qabto?
3. Isaaq wuxuu u baahan yahay inuu qabto kalluun badan si uu u masruufo qoyska ballaadhan, isla markaana iskaga bixiyo. . . Muxuu matoorku u baahan yahay si uu u shaqeeyo?
4. Intee dariiqo oo kala duwan ayaa kalluunka looga qabtaa Soomaaliya? Sidee looga qabtaa xeebta, biyo fadhiya, badda hoose iyo webiyada? (Samee masawirro muujinaya dari-iqooyinka kala duwan).
5. Weligaa ma cuntay kalluun? Sidee baa loo kariyay?
6. Maxaa ku dhacaya qoyska Isaaq haddii uusan hal toddobaad wax kalluun ah soo qabanin?

Fal Barasho:

Labo Layli Xisaabeed.

1. Haddii hal kalluun oo weyni hal waqtii ku filan yahay labo qof.

- Immisa kalluun ayaa ku fillaan kara afar qof?
- Immisa Kalluun ayaa ku fillaan kara lix qof?
- Immisa kalluun ayaa ku fillaan kara siddeed qof?

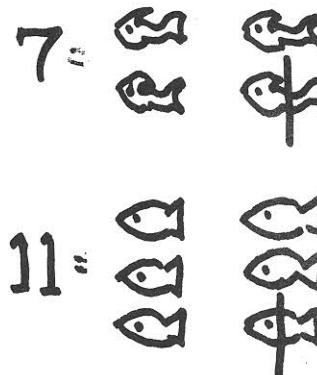
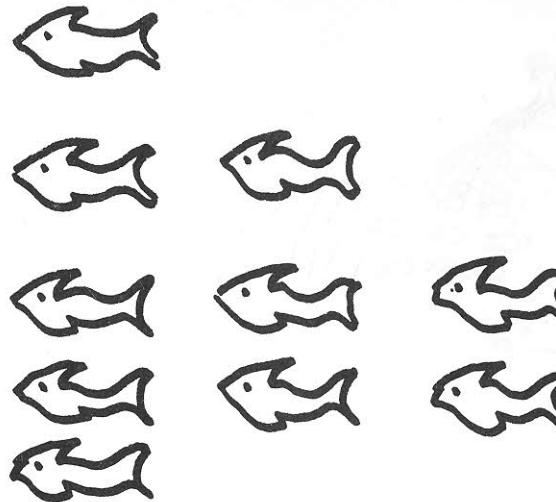
Haddii nin kalluumeysta ahi leeyahay xaas ballaaran, ma u baahan yahay in uu dabto kalluun badan?

Haddii uu nin kallumeyste ahi qabo qoys yar, ma u baahan yahay inu dabto kalluun yar?

2. Xaaska Isaaq wuxuu ka koobnaa tod-doba qof (7), imminkase waa tobani iy kow (11) qof.

Haddii kalluun weyn uu ku filan yahay labo qof. . . immisa kalluun ayuu u baahan yahay inuu u soo qabto Isaaq?

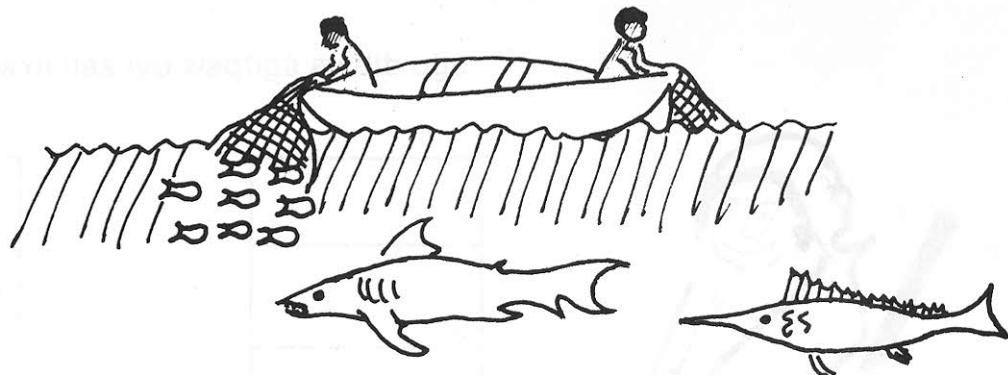
Immisa kalluun ah ayuu u baahan yahay inuu u soo qabto si uu u quudiyo kow iyo tobanka qof?

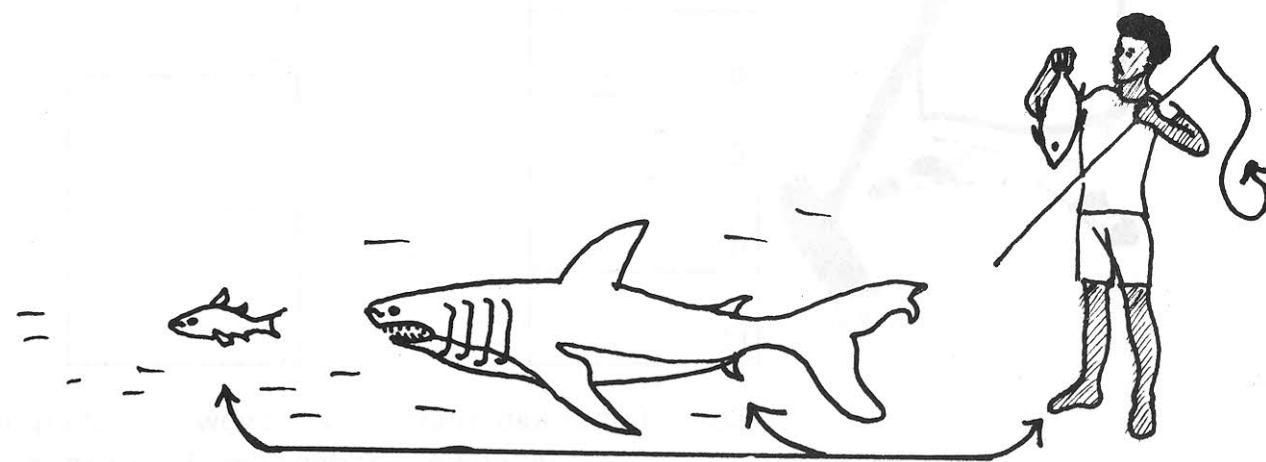
21

QORAAL

3. Kalluun badan oo ku nool badda ayaa cuna xayawaanka yar-yar ee ku noon biyaha dushooda. Noocyoo kale oo kalluun ah ayaa ku nool biyaha hoostooda. Kuwaa badankoodu waxay cunaan kalluun yar-yar. Dabadeedna Isaaq iyo saaxiibbadiis baa dabta labada noocba..

Maxaa ku dhacaaya haddii Isaaq iyo saaxiibbadii ay dabtaan kalluun yar-yar ee ku nool biyaha dushooda?
Kee baa gaajoonaya?

4. Mar baa oorida (afada) Isaaq xannaaneynaysay qoyskooda oo ah toddoba qof. Imminkase afadii Isaaq waxay haysaa qoys ka kooban kow iyo tobant qof. Weydii carruurta inay ka hadlaan maalin kaliya noloshii oorida Isaaq.

Maxay qabataa afada Isaaq marka ay hurdada ka toosto subaxii ilaa iyo waqtiga ay dib ugu noqoto sariirta.

- 5:00 subaxnimo ayey kacdaa.
- Quraacda ayey sameysaa.
- Carruurta ayay toosisaa.
- Qoyska oo dhan ayay quraac siisaa.
- Carruurta ayey u maydhaa.
- Carruurta ayay u labistaa
- Weelkay xashaa.
- Gurigay gogoshaa.
- Gurigay xaaqdaa.
- Suuqay ka soo adeegtaa.
- Qadaday diyaarisaa.
- Qoyskay qadaysiisaa.
- IWM.

1
2
3
4
5
6
7

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11

Ka dib marka aad ku sameysid liiska sabuuradda. . . weydii carruurta midka fudud in loo adeego: qoys ka kooban toddoba qof ama midka ka kooban tobant iyo kow qof.

U qaybi waqtiga hooyada toddoba (7) ka dibna tobant iyo kow (11). Immisa ayuu ka heleyaa waqtiga hooyada xubin kasta oo qovska ka mid ahiba?

Ku Bilow: Sheekada:-

Faadumo waa goroob. Ninkeedii Maxamed wuxuu dhintay afar sano ka hor. Faadumo waxa lagaga tegey afar carruur ah oo dhammaantood dugsiga ku wada jira. Sannado badan, Maxamed wuxuu suuqa Afgooye ku laha Bakhaar khudradeed. Faadumo waxay isku waddey xannaanada carruurteeda iyo dukaankii khudradda, waxayna uga soo dhalaashay si fiican. Faadumo waxay ka qaadataa khudradda beeraleyda ku nool agagaarka Afgooye. In kastoo ay ku xidhan tahay hadba xilliga lagu jiro, Faadumo waxa bakhaarkeeda laga helaa. . .

Yaanyo (Tamaandho)

Basal.

Baradho.

Basbaas.

iyo Begel.

Dadka suuqa ka shaqeeya iyo kuwa sida joogtada ah uga khudrad gata dukaankeeda way wada yaqaanaan. Qof kastaana waa uu jecel yahay Faadumo, waayo waxay u shaqeysaa si hawl Karnimo ah, carruurteeduna way xannaanaysaa.

Maalin dhoweyd, Faadumo waxay nadiifinaysay dukaankeedii. Saacadduna waxay ahayd labadii galabnimo suuquna waa soo xidhmayay. Faadumo waxay ka soo saartay dukaankeeda wixii qashin ahaa, waxy ku ururisay qashin-qubka. Markey soo noqotay waxay ogaatay in shanda-dii lacagtii maqan tahay.

"AAH", Faadumo ayaa ku ooyday. . . "Bal maxaan sameeyaa?" Lacagtii toddobaadka oo dhan waa la xaday. Xaggee baan uga doonaa carruurta, lacagtii lagu raaci lahaa baska iyo tii biilkaba? Kii guriga lahaana ijaarkii buu doonayaa. . . biilkii korontadana waa la iga doonayaa. . . Alla aabow?".

Markey Faadumo ilmadii ka timid ayey sare eegtay, Mise waa duqii Xuseen ahaa oo dukaanka khudradda ah ku lahaa dhinaceeda. "Maxaa dhacay Faadumo?" Waa maxay ilmadu? "Qof baa iga xaday boorsadii lacagta" ayey tiri Faadumo. . . "Waxaan sameeyana ma garanaayo?".

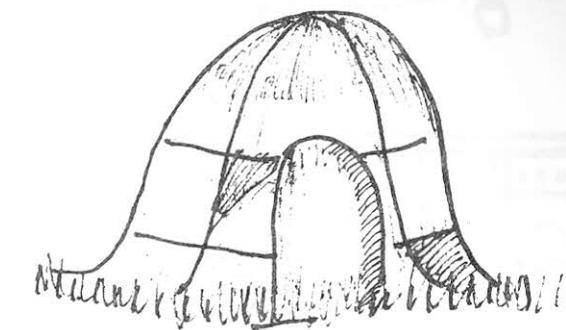
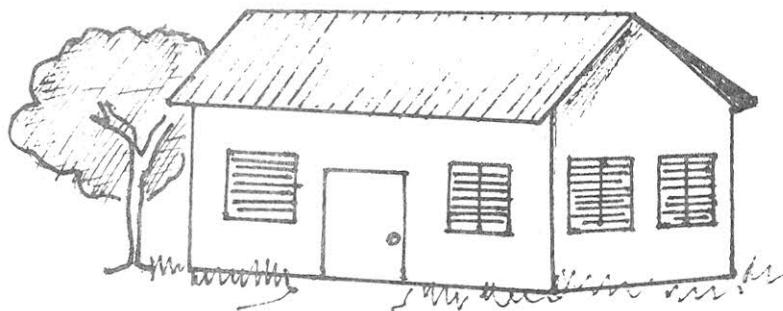
"Malah taasi ma dhici kartee" buu ku calaacalay Xuseen". "Anaa haya. Markaan ku arkay inaad ka baxday suuqii oo aad qaaday qashinkii ayaan is-iri Faadumo waxay ilowday boorsadii lacagta. Waa intaasoo qof kale xadaaye ilaali ayey ila noqotay".

Isla markiiba Faadumo ilmadii aya iska taagtey "Nin naxariis badan baad tahay Xuseenow" ayey ku tiri, aad baad uu mahadsan tahav dhagaalevntavda".

- Waxa jirta maahmaah Soomaaliyeed oo tiraahda "Far jabtay waxa lagu kabaa tanxigta". Maxaad u malayneysaa maahmaahdan micnaheeda?
- Waa maxay Bakhaarada kale ee aad ka heli karto suuqa magaalada (Ku kaalmee baraha inuu ku sameeyo liis saburadda).
- Waa maxay sababta ay cuntooyinka oo dhammi iib u yihin? (Maxay dadweynaha ku nool magaaloooyinka u beeran waayey cuntadooda?)
- Dad badan oo ku nool caasimadaha iyo magaaloooyinkaba ayaa xoolaha dhaqda. Xoolahaasi waa nooce? Maxay cunaan xoolahaasi? Cuntadoodu xaggee bay ka timaaddaa?

Fal Barasho:

- Ku dhiirrigeli carruurta inay ku kaalmeeyaan barahoodu siduu ugu sawiri lahaa. . . guri magaalo iyo mid miyi.

Carruurta weydii inay baraha la sameeyaan liis ku saabsan waxyaabaha laga helo guriga reer-miyiga. . . iyo liis kale oo ku saabsan waxyaabaha laga helo guriga magaalada.

Aqal Miyi.

Saamo ama salliyo.

Dheryo ama dusuug.

Haamo biyood.

Dhiilo caano.

Harraro (iwm).

Guri Magaalo.

Kuraas iyo miisas.

Sariiro.

Armaajada weelka iyo tan dharkaba.

Burjiko dhagax ah iyo mid koronto ah.

Nal iyo feynuusyo.

Musqlil.

Waa maxay faraqa u dhexeeyaa

- Dib ugu noqo sheekadan. U akhri mar labaad carruurta waxyaabihii Faadumo la murugootay. . . lacagtii kirada baska. . . lacagtii dhuxusha iwm.

U sharax carruurta in guriga Faadumo lahaa:-

nal biyo iyo	burjiko dhuxul ah.
--------------------	--------------------

Carruurta weydii haddii ay yaqaannaan:

meesha dhuxushu ka timaaddo? (Sida dhuxusha loo shido?)

halka korontadu ka timaaddo (Sida loo sameeyo?)

halka biyuhu ka yimaadaan?

(Baruhu ha ku kaalmeeyo carruurta sidii ay wax ugu sawiri lahaayeen sabuuradda).

3. Dadka ku nool magaalooinka waxay bixiyaan waxyabo badan oo ayan qoysaska kale bixinin.

Haddii carruurtu ku nooshahay magaalada weydii inay sheegaan waxay bixiyaan. . .

kirada baska.

shinimada.

isticmaalka korontada.

isticmaalka biyaha.

isticmaalka dhuxusha.

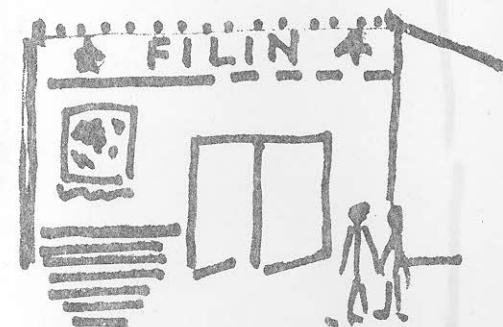
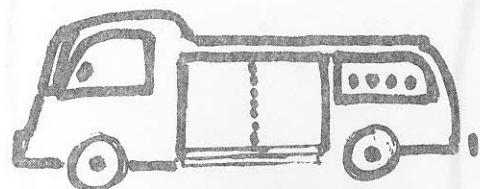
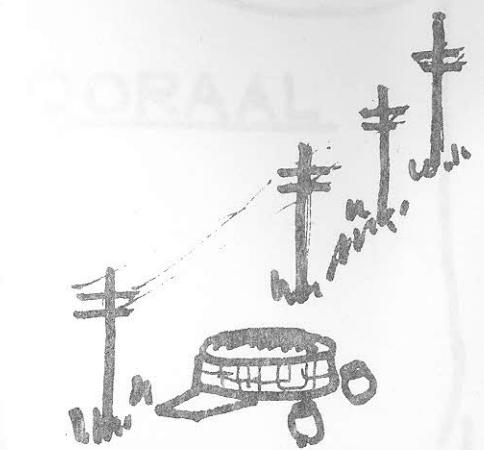
Carruurta qaarkood waxa dhici karta inay yaqaannaan qiimaha laga bixiyo mid kasta.

Maxay dadku u bixiyaan waxyabahaan?

4. Weydii carruurta inay ka hadlaan waxa dhaca marka saaxiibbadu iyo qaraabaduba ay yimaadaan gurigooda? Sidee buu dadkaa oo dhammi u qaadayaa? Halkee buu qof kastaa seexanayaa? Xaggee buu qof kastaa ka cunteynayaa? Marka qoysaska reer-miyiga ahi ku soo booqdaan xaggee bay degaan. . . Xaggee bay seexdaan. . . Xaggee bay wax ka cunaan?

5. U sharax carruurta inay Faadumo leedahay guri yar oo ka kooban labo qol oo jiif ah. Qol iyada ayaa seexata ka kalena carruurteedaa seexata.

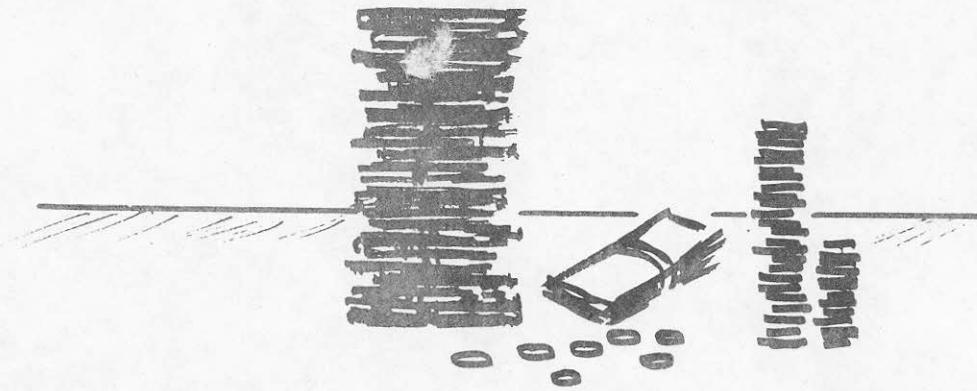
Markay carruurtu korto,

Faadumo waxay u baahan doontaa qol kale, qol wiilasha ah iyo mid gabdhaha ah... iyo qol iyada u gaar ah. Haddii Faadumo ahaan lahayd hooyo reer-miyi ah... qolkan cusubi qiimo weyn ma ugu kici lahaa? Magaaladase ma kaga qiimo badan yahay? (U oggolow carruurta inay ka hadlaan alaabta lagu dhiso guriga reer miyiga iyo guriga caasimadda ku yaal).

6. Bil kasta Faadumo waa inay lacag u raadisaa...

- Ijaarka (waa maxay ijaarku? Carruurtu ma garanayaan?)
- Biyaha,
- Korontada (Nalka),
- Dhuxusha,
- Cuntada,
- Dharka,
- Noolka baska,
- iyo Bilaha qaarkood lacagta dharka dugsiga iyo buugaagta iyo qalimada iyo kharashka shinimada.

Intaasi oo dhammi Faadumo waxay ugu fadhistaan kun shilin (10 X hal boqol). Haddii Faadumo qaadato 1500 oo shilin. Immisa ayaa u soo haraysa? Maxaa dhacaya haddii ay qaadato 900 oo shilin? Ka soo qaad in qaarabada Faadumo ee miyigu u yimaadaan lana joogaan hal bil. Kharash dheeraad ahi ma ka imanayaa? Cuntada... biyaha... korontada... dhuxusha?

Maxaa dhici lahaa haddii Faadumo leedahay siddeed carruur ah, halka ay ka haysato afar carruur ah. Qiimo dheeraad ah ma keeneysaa? Xagga cuntada... korontada... biyaha... dhuxusha... dharka... dugsiga?

QORAAL

